

دانشگاه پیام نور

بخش علمی الهیات و علوم اسلامی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان پایان نامه:

نحوه دادرسی جرایم رایانه ای در نظام حقوقی جمهوری

اسلامی ایران و انگلیس

اعظم گریوانی

استاد راهنما:

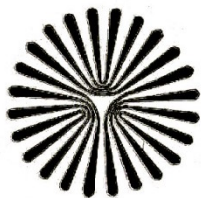
دکتر ناصر قاسمی

استاد مشاور:

دکتر نریمان فاخری

تیرماه ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

مرکز: کرج

بخش علمی: الهیات و علوم اسلامی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان پایان نامه:

نحوه دادرسی جرایم رایانه ای در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و

انگلیس

اعظم گریوانی

استاد راهنما:

دکتر ناصر قاسمی

استاد مشاور:

دکتر نریمان فاخری

تیرماه ۱۳۹۱

تقدیم به:

دو نعمت بی بدیل زندگی؛

آنان که ناتوان شدند تا من به توانائی برسم، موهایشان سپید شد تا من در اجتماع رو سپید

شدم و عاشقانه سوختند تا روشنگر راهم باشند گرمابخش وجودم، پدر و مادرم.

و همسر عزیز و مهربانم که حامی و پشتیبانم بود و همواره با گذشت و فداکاریش سختی و

مشقت راه را بر من آسان و هموار نمود.

سپاسگزاری:

حقیقت هستی حضرت رب العالمین را سپاس که بر بنده خویش منت نهاد و به دیده رحمت به وی نگریست و توفیق قدم نهادن در مسیر علم و دانش را عطا فرمود. پس از حمد و ثنای خداوند متعال که الطاف کریمانه و خاصه‌اش از آغاز تا پایان این نوشتار مشمول حال نگارنده بود، از تمام کسانی که به نحوی در تدوین این رساله مرا یاری کردند تشکر و سپاس‌گزاری می‌کنم.

سپاسگزار از اساتید بزرگوار راهنما و مشاور جناب آقای دکتر ناصر قاسمی و جناب آقای دکتر نریمان فاخری که اینجانب از محضر این دو بزرگوار بهره فراوان بردم و سلامتی و توفیق روزافزون این دو بزرگوار را از خداوند متان مسئلت دارم.

چکیده

جهان امروزی با دنیای چند قرن پیش ویا حتی با نیم قرن قبل تفاوت دارد. پیدایش کامپیوتر و اینترنت، در زندگی روزمره شهروندان به اندازه ای تاثیر گذاشته است که روش ها و معیارها رل دگرگون ساخته است. دیگر نمی توان نقش این فن آوری را انکار کرد ودر جهت بهبود راه حل ها و دسترسی آسان به حجم انبوه اطلاعات، وجود آن را نادیده گرفت. که همان اندازه که استفاده از این غول عظیم علم و دانش توسط افراد شرافتمند می تواند سازنده و مفید باشد، استفاده از آن توسط افراد شرور می تواند مخرب و زیانبار باشد. که پیدایش و وجود این فناوری جدید، آشنایی با روش های تازه و کاربرد آن ها را ایجاب می کند. دیگر نمی توان فقط با روش های سنتی و ابزارهای شناخته شده آن در این اقیانوس پهناور شنا کرد. تحقیقات مقدماتی در فضای سایبر، با تحقیقات مقدماتی در فضای مادی و عینی تفاوت بسیار دارد. بسیاری از اصولی که در حال حاضر بر حسب سنت های موجود در دادرسی ها انجام می گیرد در فضای مجازی نمی تواند کاربرد پیدا کند و قطعاً دانش و دانسته های جدیدتری را می طلبد. دادرسان، ماموران کشف جرم، و همه دست اندر کاران فرایند جزایی باید با روش هایی که در این راستا وجود دارد و در فضای سایبر کاربرد پیدا می کند آشنا شوند تا بتوانند تحقیقات مقدماتی در این فضا را به نحو مطلوب انجام دهند که البته نباید نقش همکاری دولت ها در تعقیب و پیگیری مجرمان این فضا را نادیده انگاشت.

واژگان کلیدی: نحوه دادرسی - فضای رایانه ای - حقوق رایانه ای - جرم

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
۱- طرح موضوع واهمیت آن	۱
۲- تعریف مساله و بیان سوال های اصلی تحقیق	۳
۳- فرضیه ها	۴
۴- سابقه وپیشینه و تحقیق	۴
۵- هدف و کاربرد	۴
۶- جنبه جدید بودن و نوآوری طرح	۴
۷- روش تحقیق	۵
۸- تقسیم بندی کلی مطالب	۵

فصل اول: مفاهیم، پیشینه، ویژگی ها و طبقه بندی جرایم سایبری

۱-۱- مفهوم شناسی	۷
۱-۱-۱- فضای سایبر	۷
۱-۱-۲- تعریف جرایم سایبری	۹
۱-۱-۲-۱- تعاریف سازمان های بین المللی	۹
۱-۱-۲-۱-۱- سازمان همکاری و توسعه اقتصادی	۹
۱-۱-۲-۱-۲- شورای اروپا	۱۱
۱-۱-۲-۱-۳- سازمان ملل	۱۲
۱-۱-۲-۱-۴- انجمن بین المللی حقوق جزا	۱۳
۱-۱-۲-۲- کنوانسیون جرایم محیط سایبر	۱۳
۱-۱-۲-۳- نظام حقوقی ایران و انگلیس	۱۴
۱-۱-۳- حقوق کیفری اطلاعاتی	۱۴

- ۱-۱-۴- حقوق رایانه ۱۶
- ۱-۲- پیشینه جرایم سایبری ۱۷
- ۱-۲-۱- در نظام حقوقی ایران و انگلیس ۱۹
- ۲-۲-۱- در نظام حقوقی بین الملل یا در اسناد بین المللی ۲۴
- ۳-۱- ویژگی های جرایم سایبری ۲۹
- ۱-۳-۱- نامعین بودن میزان جرایم ارتكابی (فزونی نرخ رقم سیاه) ۲۹
- ۲-۳-۱- حجم صدمات و خسارات ۳۱
- ۳-۳-۱- فرا ملی بودن جرایم رایانه ای ۳۲
- ۴-۳-۱- ویژگی های مرتکبین جرایم رایانه ای ۳۳
- ۱-۴-۳-۱- ویژگی های سازمانی ۳۷
- ۲-۴-۳-۱- ویژگی های عملیاتی ۳۸
- ۳-۴-۳-۱- ویژگی های رفتاری ۳۸
- ۴-۴-۳-۱- ویژگی های منابع ۳۹
- ۴-۱- طبقه بندی جرایم سایبری ۳۹
- ۱-۴-۱- از منظر سازمان های بین المللی ۴۰
- ۱-۴-۱-۱- سازمان همکاری و توسعه اقتصادی OECD ۴۰
- ۲-۴-۱-۱- شورای اروپا ۴۱
- ۳-۴-۱-۱- انجمن بین المللی حقوق جزا ۴۳
- ۴-۴-۱-۱- سازمان ملل متحد ۴۵
- ۵-۴-۱-۱- سازمان پلیس جنایی بین الملل ۴۶
- ۲-۴-۱- از منظور کنوانسیون جرایم سایبر ۴۷
- ۳-۴-۱- از منظر حقوق ایران و انگلیس ۵۱

فصل دوم: صلاحیت کیفری در فضای سایبر

- ۱-۲- صلاحیت سرزمینی ۵۴
- ۱-۱-۲- مفهوم قلمرو سرزمینی در فضای سایبری ۵۶
- ۲-۱-۲- محل ارتکاب جرایم سایبری ۵۹
- ۱-۲-۱- محل استقرار سیستم های رایانه ای به عنوان محل ارتکاب جرایم سایبری ۶۳
- ۲-۲-۱- محل حضور کنشگران رایانه ای به عنوان محل ارتکاب جرایم سایبری ۶۶
- ۲-۱-۲- وب سایت به عنوان محل ارتکاب جرم ۶۸
- ۳-۱-۲- موانع اعمال صلاحیت سرزمین سایبری ۷۲
- ۱-۲-۳- قاعده منع محاکمه دوباره ۷۳
- ۱-۲-۳-۲- تعارض در صلاحیت قضایی ۷۶
- ۱-۲-۳-۱- تعارض منفی در صلاحیت ۷۶
- ۱-۲-۳-۲- تعارض مثبت در صلاحیت ۷۸
- ۱-۲-۴- راه کارهای رفع موانع صلاحیت کیفری: ۸۰
- ۱-۲-۴-۱- همکاری قضایی بین المللی ۸۱
- ۱-۲-۴-۱-۱- پیش نیاز حقوقی ۸۱
- ۱-۲-۴-۱-۱-۱- جرم انگاری متقابل ۸۱
- ۱-۲-۴-۱-۱-۲- استرداد مجرمین ۸۶
- ۱-۲-۴-۱-۲- پیش نیاز انسانی ۸۹
- ۱-۲-۴-۱-۳- پیش نیازهای فنی ۹۲
- ۱-۲-۴-۲- نگاهی به ضابطه متعارف بودن ۹۴
- ۱-۲-۴-۳- فضای سایبر به عنوان فضای چهارم بین المللی ۱۰۰
- ۲-۲- صلاحیت فرا سرزمینی ۱۰۴
- ۱-۲-۲- صلاحیت تابعیتی ۱۰۴

- ۱۰۶-۲-۲-۲- صلاحیت واقعی .....
- ۱۰۹-۲-۳-۲- صلاحیت جهانی .....
- ۱۱۰-۲-۳-۲- صلاحیت کیفری در فضای سایبر در حقوق ایران و انگلیس .....

فصل سوم: جمع آوری دلایل در فضای سایبری

- ۱۱۶-۱-۳- تفتیش و توقیف داده ها و سیستم های الکترونیکی .....
- ۱۱۶-۱-۱-۳- ضوابط مشترک تفتیش و توقیف در فضای سایبر و سنتی .....
- ۱۱۷-۱-۱-۱-۳- ضوابط صدور دستور تفتیش و توقیف .....
- ۱۱۷-۱-۱-۱-۱-۳- مقام صالح برای اتخاذ تصمیم قضایی .....
- ۱۱۸-۱-۱-۱-۲- لزوم صدور مجوز قضایی .....
- ۱۱۹-۱-۱-۱-۳- احراز ضرورت .....
- ۱۱۹-۱-۱-۱-۴- رعایت تناسب بین اتهام و نوع مجوز صادره .....
- ۱۲۰-۱-۱-۱-۵- موردی بودن مجوز .....
- ۱۲۰-۱-۱-۱-۶- تعیین محل و یا شیء ، زمان ، اقدامات و مدت اعتبار .....
- ۱۲۳-۱-۱-۲- ضوابط اجرایی دستور تفتیش .....
- ۱۲۳-۱-۱-۲-۱- حضور متصرف قانونی .....
- ۱۲۴-۱-۱-۲-۲- به کارگیری شیوه متعارف در اجرای قرار .....
- ۱۲۵-۱-۱-۲-۳- رعایت موازین قانونی، شرعی، اخلاقی .....
- ۱۲۶-۱-۱-۲-۴- تهیه صورت جلسه تفتیش .....
- ۱۲۶-۱-۱-۲-۵- راز داری در تفتیش .....
- ۱۲۷-۱-۲- ضوابط بازرسی مراسلات عادی و الکترونیکی .....
- ۱۳۱-۱-۳- محدودیت های تفتیش و توقیف یک شبکه .....
- ۱۳۱-۱-۳-۱- تفتیش شبکه فرامرزی .....
- ۱۳۷-۱-۳-۲- محدودیت های رمز گذاری .....

- ۱-۳-۴- توقیف و تفتیش داده های موجود در سامانه های اشخاص ثالث ۱۴۰
- ۳-۱-۵- شیوه تفتیش و توقیف سامانه های رایانه ای و مخابراتی در حقوق ایران و انگلیس ۱۴۴
- ۳-۲- شنود الکترونیکی ۱۵۱
- ۳-۲-۱- ضوابط مشترک شنود در فضای سستی و سایر ۱۵۱
- ۳-۲-۱-۱- مشخصات افرادی که مکالماتشان رهگیری یا کنترل می شود ۱۵۳
- ۳-۲-۱-۲- تعیین نحوه اجرای قرار ۱۵۴
- ۳-۲-۱-۳- موضوع مورد رهگیری ۱۵۵
- ۳-۲-۱-۴- مدت زمان اعتبار مجوز ۱۵۵
- ۳-۲-۱-۵- تعیین استفاده کننده از اطلاعات تحصیل شده ۱۵۶
- ۳-۲-۲- ضوابط خاص شنود در محیط سایبر در حقوق ایران و انگلیس ۱۵۷
- ۳-۲-۲-۱- شنود داده محتوا ۱۶۰
- ۳-۲-۲-۲- شنود غیر مجاز ۱۶۳
- ۳-۲-۳- تمایزهای قضائی تفتیش و توقیف و شنود داده های الکترونیکی: ۱۶۵
- ۳-۳- قواعد حقوقی ناظر بر اقدامات مجریان قانون ۱۶۶
- ۳-۱-۳- نگهداری و حفظ فوری داده های رایانه ای ذخیره شده ۱۶۸
- ۳-۲-۳- افشای داده های رایانه ای ذخیره شده ۱۷۱

فصل چهارم: ارزیابی دلایل الکترونیکی در فضای سایبری

- ۴-۱- انواع دلیل الکترونیکی ۱۷۴
- ۴-۱-۱- دلیل الکترونیکی عادی ۱۷۵
- ۴-۱-۱-۱- تعریف ۱۷۵
- ۴-۱-۱-۲- ساختار ۱۷۵
- ۴-۱-۱-۱-۱- سیستم اطلاعاتی غیرایمن: ۱۷۵
- ۴-۱-۱-۲- امضای الکترونیکی ساده: ۱۷۶

- ۱۷۶..... ۴-۱-۲- دلیل الکترونیکی مطمئن
- ۱۷۷..... ۴-۱-۲-۱- تعریف
- ۱۷۷..... ۴-۱-۲-۲- ساختار
- ۱۷۷..... ۴-۱-۲-۲-۱- سیستم اطلاعاتی مطمئن
- ۱۸۲..... ۴-۱-۲-۲-۲- امضای الکترونیکی مطمئن
- ۱۸۸..... ۴-۲- ویژگی های دلیل الکترونیکی
- ۱۸۸..... ۴-۲-۱- نقاط قوت دلیل الکترونیکی
- ۱۸۹..... ۴-۲-۲- نقاط ضعف دلیل الکترونیکی
- ۱۹۰..... ۴-۳- عناصر اعتبار دلیل
- ۱۹۱..... ۴-۳-۱- نوشته
- ۱۹۱..... ۴-۳-۱-۱- تعریف نوشته و کارکرد آن
- ۱۹۳..... ۴-۳-۱-۲- برابری داده پیام و نوشته
- ۱۹۷..... ۴-۳-۲- امضا
- ۱۹۸..... ۴-۳-۲-۱- تعریف امضا و کارکرد آن
- ۲۰۰..... ۴-۳-۲-۲- تأمین کارکردهای امضا در دلیل الکترونیکی
- ۲۰۰..... ۴-۳-۲-۲-۱- برابری امضای الکترونیکی و امضای سنتی
- ۲۰۴..... ۴-۳-۲-۲-۲- فرض انتساب سند به صادرکننده
- ۲۰۹..... ۴-۳-۳- اصالت
- ۲۰۹..... ۴-۳-۳-۱- تعریف اصالت و کارکرد آن
- ۲۱۱..... ۴-۳-۳-۲- تأمین عنصر اصالت در اسناد الکترونیکی
- ۲۱۵..... ۴-۱- قواعد عمومی ادله اثبات دعوا
- ۲۱۵..... ۴-۱-۱- ارزیابی دلیل در حقوق ایران وانگلیس
- ۲۱۸..... ۴-۱-۲- امکان اجبار دارنده سند به ارائه آن در دادگاه

- ۲۲۱..... ۴-۴-۲- قابل استناد بودن دلیل الکترونیکی
- ۲۲۴..... ۴-۴-۳- ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی
- ۲۲۴..... ۴-۴-۳-۱- ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی عادی
- ۲۲۶..... ۴-۴-۳-۲- ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی مطمئن
- ۲۳۳..... ۴-۴-۴- بار اثبات دعوا
- ۲۳۵..... ۴-۴-۵- تعارض دلایل
- ۲۳۶..... ۴-۴-۶- تکذیب صحت سند
- ۲۳۶..... ۴-۴-۶-۱- اظهار انکار و تردید
- ۲۳۷..... ۴-۴-۶-۲- ادعای جعل
- ۲۳۹..... ۴-۴-۷- بررسی موانع پذیرش دلیل الکترونیکی در نظام قضایی ایران وانگلیس
- ۲۴۱..... ۴-۴-۸- نتیجه گیری وپیشنهادها
- ۲۴۲..... پیشنهادها
- ۲۴۴..... منابع
- ۲۴۴..... کتاب ها
- ۲۴۶..... پایان نامه ها
- ۲۴۶..... مقاله ها
- ۲۴۸..... منابع خارجی
- ۲۴۹..... سایت اینترنتی

مقدمه

۱ طرح موضوع و اهمیت آن

عصر حاضر را به حق عصر فناوری اطلاعات نامیده اند. رایانه یکی از ساخته های بسیار مهم و منحصر به فرد بشری است که همه ابعاد زندگی را دگرگون ساخته و آثار گسترده و شگرفی به جای گذاشته است.

در ابتدای ورود رایانه به زندگی انسان، تنها بخش های خاصی از جامعه تحت تأثیر آن قرار گرفته بود، ولی در سال های اخیر نهضت فن آوری اطلاعات به طور بنیادین جوامع بشری را در کلیه امور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دستخوش تغییر و تحول نموده است تا جایی که اکنون به سختی می توان بخش هایی از جوامع توسعه یافته یا حتی در حال توسعه را یافت که تحت تأثیر آن قرار نگرفته باشد که به تبع آن جرایمی در این حوزه در حال شکل گیری است.

این جرایم از یک سو می تواند شامل فعالیت های مجرمانه باشد که ماهیت سنتی دارند، مانند سرقت، توهین، پول شویی، ... و از سوی دیگر شامل جرایمی است کاملاً تازه و با ماهیتی جدید مثل دست کاری در داده ها و خسارت زدن به داده ها. این جرایم نوپدید توانسته است حقوق جزای کلاسیک و آیین دادرسی آن را با چالش جدی رو به رو سازد؛ چرا که جرایم رایانه ای ویژگی های متمایز از جرایم سنتی دارد و به دلیل تکنولوژی پیچیده و بالا، خصوصیات منحصر به فردی را دارا است. شیوه ارتکاب آن ها و خسارات و ضررهای هنگفت با به کارگیری حداقل منابع و هزینه، حضور فیزیکی نداشتن مرتکب در محل جرم و... از جمله این خصوصیات است.

فارغ از این ویژگی ها به دلیل ماهیت فراملی دارای مشکلاتی در مرحله تعقیب است بدین صورت که در مرحله تحقیقات، مأموری که بدان باید پردازد تخصصی ندارد و نمی داند در یک محیط رایانه ای باید به دنبال چه بگردد. چه مواردی را باید ذخیره کند و چه مواردی را نباید کسب کند، در کجا به آزادی و حقوق دیگران لطمه وارد کند، اپراتور یا فرد مسئول سامانه را تا چه حدی می توان به همکاری واداشت، کسب ادله در محیط های رایانه ای چگونه میسر است و از چه منابعی باید اخذ شود و چه روندی را طی کند تا قابلیت قبول داشته باشد.

به عبارت دیگر، تحقیقات مقدماتی در جرایم سایبری همچون تحقیقات مقدماتی در جرایم سنتی، دارای یک سلسله قواعد، آثار و دربردارنده برخی حقوق، تکالیف و ارزش هایی است که در سایر قواعد و مقررات حقوقی تفسیر می شود و البته وصف فرازمانی و فرامکانی بودن این پدیده به مفهوم فرا قانونی بودن آن نیست.

و با توجه به این که قانون تجارت الکترونیکی به عنوان اولین مقرره ی لازم الاجرای قابل توجه نظام جمهوری اسلامی است که البته در زمینه مسایل شکلی، از جمله مسایل مربوط به صلاحیت رسیدگی و قانون حاکم، روش های تحقیق و جمع آوری ادله و تعقیب و دستگیری مجرمین، رسیدگی به جرایم موضوع قانون، و سایر مقررات مربوط به آیین رسیدگی، سازمان تشکیلات قضایی ساکت است، و قانون جرایم رایانه ای که به عنوان مقرره ی اخیر قوه مقننه در زمینه جرایم رایانه ای بوده با تصویب ماده ای مانند ماده ۳۱ «در صورت بروز اختلاف در صلاحیت، حل اختلاف مطابق مقررات قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی خواهد بود.» و ارجاع مسایل و مشکلات آیین دادرسی کیفری جرایم رایانه در باب صلاحیت به مسایل و امور آیین دادرسی کیفری و مدنی، مشکلی را از پیش نبرده و مشکلات مربوط به جرایم سایبری علی رغم وجود چنین مقرره اخیر همچنان به قوت خود باقی است.

که با در نظر گرفتن مطالب فوق و نکاتی که در متن پایان نامه بدان پرداخته می شود، دلایل انتخاب موضوع روشن می شود.

۲- تعریف مساله و بیان سوال های اصلی تحقیق

آیین دادرسی کیفری مجموعه اصول و مقرراتی است که برای کشف و تحقیق جرایم و تعقیب مجرمان و نحوه رسیدگی و صدور رای و تجدید نظر و اجرای احکام و تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضایی وضع شده است، که این اصول به دلیل ظهور محیط جدید به نام محیط مجازی و سایبری و متفاوت بودن آن از محیط فیزیکی دچار تغییر و تحول و چالش گردیده است و در تحقیقات مقدماتی، طبق سنتی که از قرن ها پیش متداول شده است و هنوز هم ادامه دارد، سه گروه از اعمال قضایی مستقل صورت می گیرد که عبارتند از جمع آوری آثار و دلایل جرم و حفظ آن ها، اظهار نظر درباره مجرم بودن یا نبودن شخص و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن متهم و اظهار نظر درباره داشتن شایستگی برای دادرسی و یا عدم آن، که مقررات مربوط به جلوگیری از فرار متهم که عبارتند از: صدور قرار تامین و جری تشریفات مربوط به آن و در پایان صدور نوعی از تصمیم های قضایی حسب مورد منع تعقیب، ترک تعقیب، تعلیق و یا مجرمیت و صدور کیفرخواست که در جرایم مربوط به فضای سایر با سنتی هیچگونه تفاوتی با هم ندارند و می توان گفت هیچ گونه چالشی در این بخش نوع فضای جرم ایجاد نکرده است که بخش اعظم چالش مربوط به امور صلاحیت کیفری، جمع آوری دلایل و تفتیش و توقیف دلایل جمع آوری شده می باشد که به دلیل وجهه بین المللی و غیر ملموس بودن این فضا، چالش دو چندان شده است و به همین دلیل نیز عمده مطالب این پایان نامه در سه مبحث فوق با تطبیق با نظام حقوقی انگلیس ارایه می گردد. که در این ارتباط سوالات زیر مطرح است.

- ۱- آیا مقررات آیین دادرسی کیفری برای کشف و تعقیب و تحقیق جرایم رایانه ای کفایت می کند؟
- ۲- تشخیص مراجع صالح رسیدگی به جرایم رایانه ای با توجه به ویژگی برون مرزی بودن جرایم رایانه ای چگونه است؟
- ۳- آیا اسناد الکترونیکی و انفورماتیکی می تواند به عنوان یک دلیل جهت اثبات دعاوی جرایم رایانه ای مورد استفاده قرار گیرد؟

۳ - فرضیه ها

- ۱- برای رسیدگی به جرایم رایانه ای با توجه به شیوه ارتکاب و نوین بودن وسایل ارتكابی مقررات آیین دادرسی کیفری لزوماً کفایت نمی کند.
- ۲- صلاحیت رسیدگی تابع محل وقوع جرم است.
- ۳- با توجه به تعریف قانون مدنی از اسناد عادی و رسمی، اسناد الکترونیکی می تواند به عنوان سند عادی مورد استناد قرار گیرد.

۴ - سابقه و پیشینه و تحقیق

ضمن این که در این زمینه به ویژه در خصوص جنبه تطبیقی آن، سابقه پژوهش چندانی وجود ندارد و کتاب ها و مقالات و پایان نامه های موجود غالباً در حوزه جرایم رایانه ای بوده یا مسایل مرتبط با حقوق خصوصی و قراردادهای الکترونیکی را تبیین نموده اند یا به تأسیسات حقوقی خاص مثل امضای الکترونیکی پرداخته اند.

۵ - هدف و کاربرد

شناخت نحوه دادرسی جرایم رایانه ای و مراحل آن، کشف و تحلیل نواقص موجود در قانون جرایم رایانه ای در مسایل مربوط به آیین دادرسی و ارایه راه حل های آن هدف پایان نامه می باشد. که این پایان نامه می تواند مورد استفاده دانشجویان رشته حقوق، قضات، مقامات قانون گذاری و حقوقدانان و مراجع علمی دانشگاهها باشد.

۶ - جنبه جدید بودن و نوآوری طرح

باتوجه به اینکه محیط سایبر، محیط جدیدی است و نواقص و کاستیهای موجود در قانون جرایم رایانه ای جدید التصویب جوابگوی مسایل مربوط به این محیط نمی باشد ضرورت چنین تحقیقی را می طلبد.

۷ - روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه توصیفی-تحلیلی است و شیوه گرد آوری مطالب کتابخانه ای و از طریق مطالعه و فیش برداری، انجام و استنتاج مطالب به آثار و نتایج موجود دست پیدا کرده است.

۸ - تقسیم بندی کلی مطالب

مطالب این پایان نامه در چهار فصل تدوین شده است:

فصل اول: بررسی مفاهیم، پیشینه و ویژگی ها و طبقه بندی جرایم رایانه ای

فصل دوم: صلاحیت کیفری در فضای سایبری

فصل سوم: جمع آوری دلایل در فضای سایبر

فصل چهارم: ارزیابی دلایل الکترونیکی در فضای سایبر

فصل اول:

**مفاهیم، پیشینه، ویژگی‌ها
و طبقه بندی جرایم سایبری**

۱-۱ - مفهوم شناسی

دلالت الفاظ بر معنایشان در هیچ زبانی ذاتی نیست بلکه این دلالت قراردادی و اعتباری می باشد و از راه جعل و تخصیص یک لفظ بر معنا ایجاد می شود، همین اعتباری بودن مفاهیم باعث تفاوت های زیاد در تعریف آن ها از سوی افراد مختلف و به تبع آن تفاوت در درک معنا می شود^۱ که امروزه برای حل این مشکل هر پژوهشگری در اولین قسمت از نوشته خود و برای ایجاد اشتراک ذهنی با مخاطب در تصور معنا به تعریف مفاهیم پایه ای موضوع اقدام می کنند که در این نوشته حاضر ابتدا به تعریف و شناسایی برخی از واژه های کلیدی که نقش اساسی داشتند و به نوعی با جرایم سایبری مرتبط هستند، می پردازیم.

۱-۱-۱ - فضای سایبر^۲

سایبر در فرهنگ های مختلف، از لحاظ لغوی به معنای مجازی و غیر ملموس است و در برخی فرهنگ های کامپیوتری به یک گروه از کامپیوترهای بسیار بزرگ یا ابر کامپیوتر که به دست شرکت کنترل دیتا (سی - دی - سی) ساخته شده، مانند کامپیوتر سایبر ۷۰ (cyber 70) اطلاق شده است.^۳ در منابع موجود آمده است که واژه سایبر از لغت یونانی keybermetes به معنای سکاندار یا راهنما مشتق شده است و نخستین بار این اصطلاح سایبرنتیک توسط ریاضیدانی به نام نوربرت وینر Norbert weiner در کتابی با عنوان سایبرنتیک و کنترل در ارتباط بین حیوان و ماشین در سال ۱۹۴۸ به کار برده شده.

بعضی معتقدند واژه فضای سایبر را نخستین بار ویلیام گیبسون^۴ نویسنده داستان علمی تخیلی در کتاب neveromancer در سال ۱۹۸۴ به کار برده است،^۵ دارای تعاریف ذیل است:

---

^۱. محمد رضا مظفر، «اصول فقه» جلد اول، چاپ دوم، قم، دارالفکر، ۱۳۸۲، ص ۱۰۰.

^۲. cyber space.

^۳. ناصر آریا، «فرهنگ اصطلاحات کامپیوتر و شبکه های کامپیوتری»، ص ۳۲.

^۴. William Gibson.

^۵. محمد رضا زندی، "تحقیقات مقدماتی در جرایم سایبری"، چاپ اول، تهران، جنگل، ۱۳۸۸، ص ۳۸.